

ЁШЛАР ИШСИЗЛИГИНИНГ МОЛИЯВИЙ ОҚИБАТЛАРИ ВА ИҚТИСОДИЁТГА ТАЪСИРИ

Тухлиева Малика Тураевна

malitm7775@gmail.com

Аннотация. Мазкур тезисда Ўзбекистонда ёшлар ишсизлигининг иқтисодиётга ва давлат молиясига таъсири таҳлил қилинган. Ишсизликнинг ўсиши натижасида ЯИМнинг қисқариши, давлат бюджетига тушумлар камайиши ва ижтимоий харажатларнинг ортиши иқтисодий таҳлиллар асосида ёритилган. Шунингдек, ёшлар ишсизлигини камайтиришнинг фискал самараси ва уни давлат иқтисодий сиёсатининг драйвери сифатида қараши мумкинлиги ҳақида илмий хулосалар берилган.

Калит сўзлар: ишсизлик, ёшлар, ЯИМ, бюджет танқислиги, ижтимоий харажатлар, иқтисодий самара, фискал драйвер, барқарор ривожланиш.

Ёшлар ишсизлиги нафақат ижтимоий муаммо, балки иқтисодиёт барқарорлигига бевосита таъсир этувчи омил ҳисобланади. Жаҳон банки маълумотларига кўра, ҳар 1 фоиз ишсизликнинг ортиши мамлакат ялпи ички маҳсулотининг (ЯИМ) ўртача 1,5–2 фоизга қисқаришига сабаб бўлади²⁶. Шу жиҳатдан, ёшлар ишсизлиги Ўзбекистон иқтисодиёти учун стратегик таҳдид сифатида баҳоланмоқда. Ўзбекистон Республикаси Иқтисодий тадқиқотлар ва ислохотлар маркази (CERR) маълумотларига кўра, 2023 йилда ёшлар ишсизлиги даражаси 15,3 фоизни ташкил этган²⁷. Бу эса меҳнат бозорида фаол ёшларнинг қарийб ҳар олтинчиси доимий иш жойига эга эмаслигини англатади.

Эконометрия моделларига кўра, агар ёшлар ишсизлиги 1 фоизга камайтирилса, ЯИМ 0,8–1,2 фоизга ўсиши мумкин. Бу ҳолат Оукен қонуни (Okun's Law) билан изоҳланади, яъни ишсизликнинг ҳар бир 1 фоизлик ўсиши иқтисодий ўсишни тахминан 2–3 фоизга чеклайди²⁸.

Ишсиз ёшлар сонининг кўпайиши давлат бюджетига ҳам салбий таъсир кўрсатади. Биринчидан, иш билан таъминланмаган ёшлардан солиқ тушумлари камаяди. Иккинчидан, ижтимоий нафақа ва қўллаб-қувватлаш дастурларига сарфланадиган маблағлар кўпаяди. OECD маълумотларига кўра²⁹, ишсизлик натижасида мамлакатлар ЯИМнинг ўртача 1,5–3 фоизини ижтимоий тўловларга сарфлайди.

²⁶ World Bank. (2021). Youth Employment in Uzbekistan: Opportunities and Challenges. Washington, D.C.: The World Bank, pp. 14–16.

²⁷ Иқтисодий тадқиқотлар ва ислохотлар маркази (CERR). (2023). Ўзбекистонда ёшлар бандлиги таҳлили. Тошкент: CERR, 15-бет.,

²⁸ Okun, A. M. (1962). Potential GNP: Its Measurement and Significance. American Statistical Association, Proceedings of the Business and Economic Statistics Section, pp. 98–104.

²⁹ OECD. (2022). Economic Outlook: Labour and Fiscal Impacts of Youth Unemployment. Paris: OECD Publishing, pp. 9–11.,

UNDP ҳисоботида кўра³⁰, агар 18–30 ёшли фаол ёшларнинг камида ярми иш билан таъминланса, Ўзбекистон иқтисодиётида йилига 3–4 миллиард АҚШ доллари миқдорида қўшимча қиймат яратилиши мумкин. Бу нафақат иқтисодий ўсиш, балки давлат бюджетига қўшимча солиқ тушумлари шаклида қайтишини таъминлайди. Шу боис, ёшлар бандлигини таъминлаш сиёсати фақат ижтимоий эмас, балки фискал драйвер сифатида ҳам кўрилиши лозим. Фискал драйвер тушунчаси — давлатнинг молиявий сиёсатини иқтисодий фаолликни рағбатлантириш орқали ЯИМни ошириш воситаси сифатида ишлатилишини англатади. Ўзбекистонда ёшлар бандлигини ошириш — фискал барқарорликни таъминловчи учта йўналишда самара беради:

1. Солиқ тушумларининг ўсиши: янги иш ўринлари орқали фаол ёшлардан тўғридан-тўғри ва билвосита солиқ тушумлари кўпайиши.

2. Ижтимоий харажатларнинг қисқариши: ишсиз ёшларга ажратиладиган нафақа ва субсидиялар қисқариши.

3. Иқтисодий фаолликнинг ошиши: ички бозорда истеъмол ва инвестиция ҳажмининг кенгайиши.

Натижада ёшлар ишсизлигини қисқартириш давлат молиясида “икки карра самара” яратади: харажатларни тежайди ва даромадларни кўпайттиради. Бунинг учун давлат сиёсатларида ёшлар бандлигини фискал самарадорлик индикаторлари орқали баҳолаш тизимини жорий этиш тавсия этилади.

Ёшлар ишсизлиги иқтисодий ўсиш, давлат бюджети ва ижтимоий барқарорликка жиддий таъсир кўрсатади. Шу сабабли ёшлар бандлигини таъминлаш фақат ижтимоий эмас, балки фискал сиёсатнинг асосий драйвери сифатида қаралиши лозим. Бандлик даражасини ошириш орқали давлат бюджетига қўшимча солиқ тушумлари кириб келади, ижтимоий харажатлар қисқаради ва иқтисодий ўсишнинг узлуксизлиги таъминланади. Шу йўл билан ёшлар сиёсатини иқтисодий барқарорликнинг асосий омили сифатида қараш — Ўзбекистоннинг келгуси ривожланиш стратегиясида муҳим аҳамият касб этади.

Фойдаланилган адабиётлар:

1. World Bank. (2021). Youth Employment in Uzbekistan: Opportunities and Challenges. Washington, D.C.: The World Bank <https://documents.worldbank.org/en/publication/documents-reports/documentdetail/747911624904903507/youth-employment-in-uzbekistan>

2. OECD. (2022). Economic Outlook: Labour and Fiscal Impacts of Youth Unemployment. Paris: OECD Publishing, <https://www.oecd.org/employment/youth.htm>

³⁰ UNDP. (2024). Youth Employment Outlook 2024. New York: United Nations Development Programme, pp. 22–25

3. UNDP. (2024). Youth Employment Outlook 2024. New York: United Nations Development Programme, <https://www.undp.org>

4. Okun, A. M. (1962). Potential GNP: Its Measurement and Significance. American Statistical Association, Proceedings of the Business and Economic Statistics Section, Washington: U.S. Government Printing Office.

5. Иқтисодий тадқиқотлар ва ислохотлар маркази (CERR). (2023). Ўзбекистонда ёшлар бандлиги таҳлили. Тошкент: CERR, <https://review.uz/post/analysis-of-youth-employment-in-uzbekistan>

